WIKIPEDIA

Franki

Vikipēdijas lapa

Šim rakstam ir nepieciešamas papildu atsauces uz ārējiem avotiem.
Lūdzu, palīdzi uzlabot šo rakstu (https://lv.wikipedia.org/w/index.php?title=Franki&action=edit), pievienojot vismaz dažas atsauces. Ja ir kādi ieteikumi, vari tos pievienot diskusijā. Vairāk lasi lietošanas pamācībā.
Meklēt atsauces: "Franki" (http://www.google.lv/search?as_eq=wikipedia&q=%22Franki%22&num=50) – ziņas (http://news.google.com/archivesearch?&as_src=-newswire+-wire+-presswire+-PR+-release+-wikipedia&q=%22Franki%22) · grāmatas (http://www.google.com/search?tbs=bks:1&q=%22Franki%22) · *scholar* (http://scholar.google.com/scholar?q=%22Franki%22) · brīvi attēli (http://images.google.com/images?safe=off&as_rights=(cc_publicdomain%7ccc_attribute%7ccc_sharealike%7ccc_noncommercial%7ccc_nonderived)&q=%22Franki%22)

Franki (latīņu: *Franci* vai *gens Francorum*) ir rietumģermāņu cilšu apvienība, kas izveidojās 3. gadsimta vidū un kurai bija nozīmīga loma Eiropas vēsturē no 5. līdz 9. gadsimtam.

Ieroči, kas atrasti kāda aristokrātiska franka kapā no Merovingu laikmeta

Satura rādītājs

Franku izcelšanās
Franku cīņas
Kristietības pieņemšana
Karolingu dinastija
Feodālisma struktūras veidošanās
Franku valsts sabrukums
Atsauces
Ārējās saites

Franku izcelšanās

Franku ekspansija

Franki izveidojās ap 3. gadsimta vidu apvienojoties vairākām ģermāņu ciltīm vienā grupā. Pēc Romas impērijas sabrukuma 5. gadsimtā frankiem bija arvien lielāka loma Eiropas vēsturē. Vispārējā haosā, kāds bija bijušās Romas impērijas kādreizējās rietumu provincēs 5. gadsimtā, franki bija tikai viena no dažādajām ģermāņu cilšu koalīcijām, kuras krustām šķērsām pārstaigāja gandrīz visu Eiropas kontinentu, cīnoties savā starpā par labāku teritoriju. Šajā sajukumā franki, kuru teritorija jau bija iezīmējusies lielākajā Gallijas daļā, arvien vairāk sāka nostiprināties kā dominējošais spēks Rietumeiropā. Militāra meistarība, laba organizācija un talantīgi, enerģiski valdnieki bija tās priekšrocības, kas frankus arvien vairāk izcēla citu tautu vidū. Līdz ar to izveidojās Franku valsts. Franki, sava valdnieka Hlodviga I vadībā, sākotnēji sakāva pēdējā romiešu gubernatora Siagrija spēkus, tad alemaņus austrumos no Reinas, bet pēc tam pieveica arī vestgotus.

Franku cīņas

Avārus franki iesprostoja Bavārijā, piespieda tos pie kalniem, bet pēc tam deva tiem izšķirošo triecienu. Starp citu, šī franku uzvara pār avāriem kļuva par nozīmīgu Eiropas vēstures pagrieziena punktu — tas bija iemesls nozīmīgai Centrālās un Austrumeiropas etniski nacionālās struktūras maiņai tālākajos gadsimtos.[*nepieciešama atsauce*] Izzūdot avāriem pavērās ceļš slāvu ieplūšanai Eiropas vidienē, ko tie arī nekavējās darīt.[*nepieciešama atsauce*]

Kristietības pieņemšana

Statuja Reimas katedrālē, kurā attēlota Hlodviga I kristīšana ap 496. gadu

Tomēr arī šīs uzvaras vēl īpaši neizcēla frankus citu barbaru tautu vidū un nenoteica arī kādu īpašu viņu lomu tālākā Eiropas attīstībā. Par apvērsumu Eiropas civilizācijas veidošanās procesā pēc Romas klasiskā perioda uzskatāma franku pievēršanās kristietībai — katoļticībai. Nav drošu ziņu kāpēc tas tā notika. Vēl jo vairāk ņemot vērā, ka par Hlodvigu vēstures liecības saglabājušas ziņas kā par gudru, nežēlīgu, māņticīgu valdnieku.[1] Iespējams, ka tieši māņticība šeit arī nospēlējusi galveno lomu.[*nepieciešama atsauce*] Lai nu kā, 5. gadsimta beigās franki pieņēma kristīgo ticību un kļuva par Romas Katoļu baznīcas un pāvesta galvenajiem atbalstītājiem.

Franku pievēršanās katoļu baznīcai bija izšķirošs faktors arī pretrunu pārvarēšanai starp gallu-romiešu un franku augstmaņiem Gallijas teritorijā. Franki, pārņemot katoļticību, ieviesa arī vēl Romas impērijas laikā iedibinātās provinces pārvaldes institūcijas un kārtību, kā arī laika gaitā izveidojušās zemes un īpašuma attiecības. Rezultātā Gallijā, frankiem integrējoties ar vietējo gallu-romiešu aristokrātiju, sāka veidoties jauna sabiedrības struktūra. Vēl gan bija vajadzīgi vairāki gadsimti, lai šī sabiedrība pilnībā izveidotos kā mūsdienu franču nācija. Taču no Eiropas tālākās attīstības viedokļa galvenais ir tas, ka Eiropas kontinentā bija parādījies militārs un politisks stabilizējošs elements.

Tūlīt pēc katoļticības pārņemšanas franki turpināja pakļaut sev plašas teritorijas Eiropā, padarot to vietējos valdniekus par franku karaļa vasaļiem un tādējādi ieliekot pamatus feodālai sabiedrības organizācijas attīstībai. Franku karalis būtībā bija Romas pāvesta vasalis, savukārt, karaļa tuvākajiem vasaļiem to teritorijās bija gandrīz tāda pat vara, kā karalim pār visu karaļvalsti kopumā.

Karolingu dinastija

Karolingu dinastiju dibina Merovingu dinastijas majordoms Pipins Īsais, kas kronējas Suasonā (valda no 752. līdz 768. gadam). Tā dēls ir Kārlis Lielais. 43 valdīšanas gados Kārlis pakļāva gandrīz vai visu kristīgās Eiropas pasauli. Tūlīt pēc kāpšanas tronī viņš apspiež sadumpojušos baskus un bretoņus. Tad sāka ekspansiju uz sakšu zemēm (karš ar pārtraukumiem ilga 30 gadus). 772. gadā franki noposta sakšu zemes līdz Vezerai un nocērt to svēto ozolu Irminsulu. 774. gadā franki pakļauj langobardus. Kārlis sevi sāk dēvēt par "franku un langobardu valdnieku". Pāvests tam piešķir "Romas katoļu valsts aizstāvja" titulu. 776. gadā tiek apspiesti sakšu un langobardu dumpji. 778. gadā franki pāriet Pirenejus, ieņem Saragosu un visu teritoriju līdz Ebro upei (atpakaļceļā slavenā Ronsevalas kauja ar baskiem). Atkal karš ar sakšiem. Karagājieni uz Istriju un Pannoniju, tad pret Brandenburgas ļutičiem. Karš ar avāriem, sakšu dumpis. Avāriem atņemtajā teritorijā tiek dibināta Ostmarka (vēlākā Austrija). Šādas "markas" tiek dibinātas visā robežjoslā kā nocietināti, militāri patstāvīgi apgabali markgrāfu pakļautībā. Frankiem sāk maksāt meslus Mēklenburgas obotriti, Brandenburgas ļutiči, Saksijas sorbi, Bohēmijas čehi. 800. gadā Kārli Romā kronē

par Romas imperatoru. 810. gadā karš ar dāņiem, franki pakļauj to sabiedrotos nordalbingus — pēdējo brīvo sakšu cilti. 9. gadsimtā franku valsts teritorija plešas no Ebro upes Spānijā līdz Rābas upei Pannonijā un no Eideras ziemeļos līdz Beneventei dienvidos.

Feodālisma struktūras veidošanās

Bija arī sfēras, kur franki nelabprāt pārņēma Romas mantojumu. Viena no tām bija likumdošana. Frankiem ienākot Gallijā tiem jau pastāvēja savi likumdošanas pamati. Tie, piemēram, neizslēdza asinsatriebību. Tādēļ franku sabiedrībā vēl ilgi saglabājās barbariskā prakse kārtot attiecības ar rūpīgi izplānotu, rafinētu personīgo ienaidnieku nogalināšanas palīdzību. Taču diez vai varētu apgalvot, ka franki šinī ziņā būtu daudz "barbariskāki" par romiešiem. Lai gan Romā asinsatriebība oficiāli netika atzīta, asiņainas izrēķināšanās ar nelabvēļiem vai politiskiem pretiniekiem bija parasta parādība.

Hlodviga I militārā veiksme un pievēršanās katoļticībai nostiprināja karaļa absolūto varu, uz kuras balstījās visa vēlākā Eiropas feodālā politekonomiskā sistēma. Tomēr karaļa vara un autoritāte nebūt nebija vienīgais šīs sistēmas balsts. Milzīga nozīme feodālās Eiropas attīstībā bija romiešu ieviestajai nodokļu sistēmai, it īpaši ar tirdzniecību saistītiem nodokļiem, ko franki atklāja ierodoties Gallijā un, ko viņi pārņēma gandrīz neizmainītā veidā. Šī sistēma drīz vien sāka „strādāt” feodālās sistēmas materiālai nostiprināšanai.

Cits ne mazāk, bet varbūt pat vēl vairāk nozīmīgs feodālisma balsts jau no paša sākuma bija karaļnama dārgumu krātuve, no kuras gadsimtu gaitā visās pasaules valstīs izveidojās valsts kase un budžets, kādus mēs tos pazīstam mūsdienās.[*nepieciešama atsauce*] Uz šādu šīs institūcijas evolūciju netieši, bet nepārprotami norāda vārdu valodnieciskās saites dažādās valodās. Piemēram, angļu *treasure* (bagātība, dārgumi) ir sakne vārdam *treasury*, kas nozīmē gan dārgumu glabātuvi, gan valsts kasi.

Tiesa, šis mūsdienu valsts kases aizmetnis franku valsts veidošanās laikā funkcionēja visai atšķirīgi. Karaļa naudas un dārglietu uzkrājumi sākotnēji veidojās, galvenokārt, no kara laupījumiem un pakļauto tautu un valstu kontribūcijām. Vēlāk galvenais ienākumu avots bija paša karaļnama īpašumi, vasaļu maksājumi, nodokļi. Savukārt karalis nauda un dārglietas izlietoja. lai apdāvinātu savus atbalstītājus, algotu karaspēku, uzpirktu pretiniekus. Tā veidojās feodālās sistēmas saimnieciskā mehānisma pirmie pamati.

Franku valsts sabrukums

Franku karalim Kārlim Lielajam bija palicis dzīvs tikai viens dēls — Luijs Dievbijīgais, tādēļ viņa valdīšanas laikā franku valsts palika vēl nesadalīta. Stabilitāte beidzās līdz ar Luija nāvi, jo viņam bija trīs dēli no pirmā sievas un viens no otrās. Franku valsts saskaņā ar radinieku starpā 843. gadā noslēgto Verdenas līgumu tika sadalīta trijās daļās. Pirmais no Luija dēliem Lotārs I saņēma valsts vidusdaļu, kuru veidoja mūsdienu Nīderlande, Beļģija, Šveice, Elzasa-Lotringa un daļa Itālijas. Otrs dēls Kārlis II Plikgalvis saņēma valsts rietumdaļu, kura aptuveni atbilst mūsdienu Francijai (Rietumfranku valsti), bet trešais dēls Luijs Vācietis ieguva austrumdaļu, kas aptuveni atbilst mūsdienu Vācijai. Līdz ar šo sadalījumu ne tikai tika ielikti pirmie vēlākās Eiropas politiskā un teritoriālā sadalījuma pamati, bet arī Eiropas iekšējās pretrunas, kas periodiski izvērsās asiņainos karos, kuri turpinājās līdz pat Otrā pasaules kara beigām.

Karolingu monarhijas kraha rezultātā spēcīgākie un ietekmīgākie kādreizējie karolingu vasaļi pasludināja paši sevi par neatkarīgiem monarhiem vai par hercogiem. Tā, par neatkarīgu hercogisti kļuva Akvitānija (mūsdienu Francijas dienvidu daļa), kurā jau franku karaļvalsts laikā dominēja separātiskas tendences.

Tipiska situācija — bijušās franku impērijas iekšējās nesaskaņas nekavējās izmantot citas tautas. Tā, 841. gadā vikingi iekuģoja Sēnā un izlaupīja Ruānu, bet 854. gadā tie pilnībā nodedzināja Hamburgu, kuru kā cietoksni tikai pirms dažiem gadu desmitiem (808. gadā) bija nodibinājis Kārlis Lielais. Arī Parīze tika izlaupīta un izpostīta, bet karalim Kārlim Plikgalvim šajā laikā nācās patverties labi nocietinātajā

Monmartrā. Vikingi 9. gadsimta beigās pilnībā iekaroja Sēnas lejteci un apmetās šajā reģionā, bet viņu virsaitis Rollo kļuva par neatkarīgu Normandijas hercogu. Bet Provansas un Itālijas tā brīža valdnieki šajās jukās daudz nedomājot, sevi pasludināja par karaļiem.

Gandrīz divus gadsimtus (9. un 10. gadsimtā) Eiropā atkal valdīja sašķeltība, haoss, kari un nemieri. Kādreiz tik varenās Karolingu dinastijas kontrolē vairs bija palikusi tikai Parīze un tuvākā tās apkārtne. Daudzas lauksaimniecības zemes tika pamestas novārtā, tirdzniecība panīka, pa ceļiem siroja laupītāju bandas un ceļošana pat nelielos attālumos bija kļuvusi nedroša. Šie gadsimti iegājuši Eiropas vēsturē kā „tumšie”.[*nepieciešama atsauce*]

Taču ekonomikā šī lejupslīde vairs nebija tik krasa kā Merovingu dinastijas valdīšanas noslēguma posmā. Tirdzniecība un monetārā sistēma saglabājās un „atelpas” brīžos starp augstmaņu savstarpējiem kariem pat paplašinājās. Svarīgu lomu šinī ziņā nospēlēja cita tā laika jaunievedums — Luija Dievbijīgā rīkojums katrā zemē, katrā apgabalā un pilsētā nodibināt pastāvīgu tirgu un tie vēlāk turpināja funkcionēt neskatoties ne uz kādām jukām. Vairums no tiem izveidojās pilsētās gar Sēnas, Luāras un Ronas upēm, kas atviegloja preču piegādi tirgos pat no attālām vietām. Tas veicināja amatniecības attīstīšanos pilsētās, preču apmaiņu starp laukiem un pilsētām, visās saimniecības jomās padziļinājās specializācija, pieauga darba ražīgums. Līdz ar to karolingu iedibinātā saimniecība izrādījās pietiekami dzīvotspējīga Eiropas kontekstā un nodrošināja tās uzplaukumu vēlākajos gadsimtos.

Atsauces

1. Koenigsberger H.G. Medieval Europe 400-1500. Harlow, England, 1987. gads, 47. lpp

Ārējās saites

- Vikikrātuvē par šo tēmu ir pieejami multivides faili. Skatīt: ***franki***.
- Franku vēsture (http://www.fordham.edu/halsall/basis/gregory-hist.html) **(angliski)**
- Kārlis Lielais (https://web.archive.org/web/20061016115816/http://www.lucidcafe.com/library/96apr/charlemagne.html) **(angliski)**